

Wilska, Małgorzata

"Les cinquante mots clefs de l'histoire médiévale", Pierre Bonnassie, Toulouse 1981 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 74/3, 586-587

1983

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

kancelarii papieskiej. Wskazane byłoby, aby kwerenda objęła także oba państwa niemieckie, gdzie znajduje się niemało bulli ze zbiorów rękopisów wywiezionych w czasie II wojny z terenu obecnych ziem północnych i zachodnich Polski.

To monumentalne wydawnictwo powstało w ścisłej współpracy nauki polskiej, reprezentowanej przez Instytut Historii PAN i Katolicki Uniwersytet Lubelski, z zasłużoną dla publikacji źródeł z archiwów watykańskich Ecole Française de Rome (wydawcy byli kilkakrotnie stypendystami tej placówki). Tom pierwszy „Bullarium” (drugi, obejmujący lata 1342—1378 jest na ukończeniu) dostarcza materiałów wprawdzie przeważnie już znanych nauce, lecz o fundamentalnym znaczeniu dla badań nad historią Kościoła polskiego, jak i w ogóle Polski piastowskiej.

„Bullarium Poloniae” I. i S. Kurasiów stanie się już niezbędnym instrumentem badawczym w warsztacie polskiego mediewisty, z pewnością długo też służyć będzie potrzebom nauki polskiej i międzynarodowej.

S. K. K.

Pierre Bonnassie, *Les cinquante mots clefs de l'histoire médiévale*, Edition Privat, Toulouse 1981, s. 220.

Kolejną książkę z serii „50 słów-kluczy”, kierowanej przez Georgesahanna, tym razem poświęcono historii średniowiecznej. Autorem jej jest Pierre Bonnassie, dyrektor Institut d'Etudes Méridionales, wykładowca na uniwersytecie w Tuluzie, specjalista dziejów średniowiecznej Katalonii, interesujący się historią społeczną a ostatnio m.in. genezą feudalizmu.

Omawiana książka, podobnie jak cała seria, przeznaczona jest dla studentów i czytelników amatorów. W przedmowie autor uzasadnia potrzebę napisania tej pracy. Zamieszczona następnie nota bibliograficzna obejmuje najważniejsze, często podręcznikowe, opracowania z historii średniowiecza wydane ostatnio we Francji oraz drukowane materiały międzynarodowych kolokwii, przeważnie spoletańskich. Nie zabrakło tutaj takich znakomych nazwisk, jak G. Duby, M. Mollat, Ch. Higounet, P. Toubert, Ph. Contamine, J. Le Goff. Po każdym hasle (ułożono je alfabetycznie) zamieszczono skrótowy zapis bibliograficzny odsyłający do noty bibliograficznej na początku książki.

Najtrudniejszym problemem, przed którym stanął Pierre Bonnassie, był dobór haseł, czyli słów-kluczy. Przeważają hasła poświęcone fundamentalnym sprawom, takim jak feudalizm, lenno, poddaństwo, władza senioralna i zależność wasalna, niewolnictwo. Obok nich dużo miejsca zajmują szczególnie ważne tematy z historii gospodarczej, jak pług, karczunek, młyn, jarmark, las, wieś, gmina. Nie brak też zagadnień typowych dla średniowiecza: wyprawy krzyżowe, rycerstwo, pobożność, uniwersytety, oraz istotnych tylko dla tego okresu historii: pielgrzymka czy forma służby wojskowej (*le service d'ost*). Nieliczny, lecz znamienity dla badaczy francuskich jest zestaw haseł związanych z dziedziną kultury średniowiecznej. Są to: kurtuazja, zmysłowość, *gest*, *images*. Dwa ostatnie problemy, nad którymi badania zapoczątkowane były we Francji, przyjęły się na stałe i w polskiej mediewistyce.

Niecelowa byłaby krytyka tematów, które znalazły się w tej książce, gdyż jak się wydaje, każdy inny zestaw byłby też kwestionowany. Szkoda jednak, że pominięte zostało hasło „przysięga” tak istotne dla systemu feudalnego. Zasięg chronologiczny pracy nie budzi zastrzeżeń, mieści się bowiem w ogólnie przyjętych ramach X—XV wieku. Natomiast horyzont geograficzny, który zgodnie z zapowiedzią autora obejmuje Europę Zachodnią, niekiedy zawęża się tylko do południowej Francji.

Sposób przedstawiania poszczególnych zagadnień wydaje się interesujący. Autor starał się możliwie wszechstronnie naświetlać każdy temat, co udaje mu się w różnym stopniu. Np. przy haśle „las” zasygnalizowano nie tylko sprawę pożywienia i ekonomicznych walorów lasu, ale powiedziano o granicy leśnej dzielącej diecezje i państwa, a także o oddziaływaniu lasu na mentalność ludzi średniowiecza — z jednej strony szukanie schronienia, z drugiej strach przed lasem i jego prawdziwymi i wymyślnymi stworami.

Książka P. Bonnassie jest przykładem pracy, która nie będąc ani podręcznikiem ani słownikiem stanowi ciekawą i pożyteczną pozycję dla czytelników zwłaszcza francuskich. Polskiego odbiorcę, być może, zainteresuje bardziej forma niż treść książki, odbiegająca niekiedy zbyt daleko od problemów średniowiecznej Polski i Europy Środkowej.

M. W.

Stanisław Suchodolski, *Moneta i obrót pieniężny w Europie Zachodniej*. „Kultura Europy wczesnośredniowiecznej” z. 3, Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo, Wrocław—Warszawa—Kraków—Gdańsk—Łódź 1982, s. 277.

Powstanie tej książki jest rezultatem konsekwentnej realizacji zakreślonego przez jej autora programu badawczego. Stanisław Suchodolski rozpoczął od studiów nad wczesnośredniowiecznym mennictwem polskim. Ich rezultaty opublikował w rozprawach: „Moneta polska w X/XI wieku” (Wiadomości Numizmatyczne t. XI, 1967); „Mennictwo polskie w XI i XII wieku” (1973). Potem przyszła kolej na Europę pozalimesową; otrzymaliśmy pracę „Początki mennictwa w Europie Środkowej, Wschodniej i Północnej” (1971). Prezentowane dzieło obejmuje z kolei terytorium sukcesji rzymskiej — Italię, Germanię, Galie, Wyspy Brytyjskie, Płw. Iberyjski i — siłą rzeczy — Afrykę Płn. epoki wandaliskiej.

W pracy przedstawiono 500 lat dziejów monety europejskiej. Cezurę *a quo* wyznacza zasadniczo w. V, na który przypadają początki mennictwa barbarzyńskiego (Płw. Iberyjski, Italia, Afryka). Cezurą *ad quem* jest zmierzch epoki karolińskiej, ściślej — panowanie Karola III Prostego (IX/X w.). Ponieważ germańscy barbarzyńcy opierali się na wzorach rzymskich, autor dał zarys mennictwa Cesarstwa IV—V w.

Konstrukcja pracy jest przejrzysta. Poza wstępem, wykazem literatury i źródeł oraz indeksami (osobowym i geograficznym), składa się z trzech rozdziałów: I. „Dziedzictwo antyku”; II. „Początki mennictwa w germańskich państwach barbarzyńskich”; III. „Reformy karolińskie”. Tekst wzbogacają b. liczne odrisy stempli monet, ich fotografie na wkładkach, tabelaryczne zestawienia typów i ich metrologii, histogramy wag nominałów, mapy mennic i znalezisk. Imponuje wykorzystana literatura przedmiotu.

Treściwy jest kwestionariusz badawczy książki: chronologia, typologia i metrologia monet, ikonografia stempli, lokalizacja mennic, prawo mennicze, zysk menniczny, znaleziska monet, rola monety w obiegu. Warto nadmienić, że podobny jest zakres rzeczowy wyżej wspomnianych prac S. Suchodolskiego. Okoliczność ta ułatwia poszukiwanie analogii i różnic między różnymi terenami Europy i różnymi okresami.

Mija się z celem dokładne referowanie zawartości tej książki. Można jednak wspomnieć, że kilka problemów przyciąga szczególną uwagę czytelnika. Po pierwsze — przyczyna podjęcia produkcji menniczej przez barbarzyńców. Z pracy wynika, że dominowało dążenie do zaspokojenia potrzeb obiegu oraz motyw manife-